

SAERS CLEMENS 23456789L
ØVRE SMESTAD VEI 30 C
0378 OSLO

Vennligst meld adresseforandring

VINDEREN HISTORIELAG

Postboks 90, Vinderen
0319 OSLO
Årskontingent kr 100.-
Postgirokonto 0825 0409339
Bankgirokonto 5084.05.24008
Telefon 22 14 39 21 - Per Henrik Bache
Redaktør Finn Holden

ISBN 0804-3256

19

INNHOLD

Redaktørens spalte	2. omslagsside
Kulturminneden 15. september	1
Finn Holden og Jan Høeg: Skolen i Vestre Aker, del 1	2
Arnfinn Stange: Roll og Ihlen privatskole	18
Eva Ramm, Erling Lae, Ørnulf Olsen: St. Hanshaugen-Ullenvålv - streiftog i bydelens nedre del, ved Finn Holden	19
Nils Petter Thuesen: Oslo før Oslo, ved Finn Holden	20
Stine Marie Berner: Oppvekst i Vinderen bydel	22
Bevilling til Vinderen apotek	24
Sekretærens hjørne	26

MEDLEMSBLAD FOR

VINDEREN HISTORIELAG

BYDEL 23

5. årg.

NR 3/96

REDAKTØRENS SPALTE

hører begge deler, men ingen av kritikerne sier noe til redaktøren. Dette føles ofte frustrerende.

Noe av kritikken går på redaktørens arbeid med manus. I alle forlag bearbeides manus, avsnitt kan flyttes, manglende konsekvens i rettskrivning rettes opp, feil som «og» for «å» rettes opp og manglende bilder finnes fram. Dette har jeg også gjort som redaktør av medlemsbladet, og det akter jeg å fortsette med så lenge jeg er redaktør.

Tross den kritikken jeg har nevnt ovenfor, har jeg den beste samvittighet overfor forfatterne: jeg har hele tiden bestrebet meg på å være lojal overfor forfatteren og leseren.

Dette heftet handler om skolen i bydelen. Hovedartikkelen er skrevet av to skolefolk, som imidlertid ikke selv har forsket i primærkildene. Skolestoffet fortsetter i neste nummer.

Arbeidet med lay-outen gikk etter Murphys lov om tingenes iboende djevelskap: «Det som kan gå galt, det går galt, og på det verst mulige tidspunkt».

Med nr. 1/97 feirer vi et lite jubileum. Da har Vinderen Historielag eksistert i 5 år. Vi håper å lage et fargenr. med malerier fra bydelen, både bilder i gallerier og i privat eie. Vi håper på respons fra medlemmene slik at jubileumsnummeret vil gi et mest mulig dekkende inntrykk av malerkunst fra bydelen.

Finn Holden

KULTURMINNEDAGEN 1996

I forbindelse med årets europeiske kulturmennedag vil
Vinderen Historielag presentere et meget
særpreget museum i bydelen.

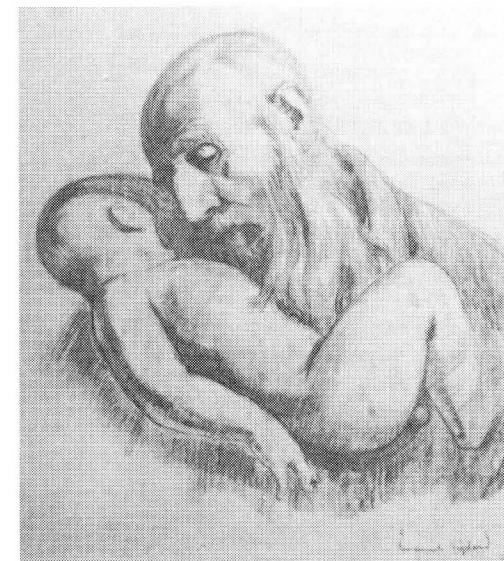
Søndag 15. september 1996 fra kl. 15-17

inviteres medlemmene

og andre interesserte til **Emanuel Vigeland-museet** i
Grimelundsveien 8 på Slemdal.

Emanuel Vigeland-museet er et mausoleum og gir samtidig en presentasjon av Emanuel Vigelands kunst. I tilknytning til det særegne, sakrale museet befinner seg i et siderom.

I dette siderommet vil vår cicerone Konservator **Nils Messel** hver halve time fortelle om kunstneren og hans museum. Deretter slippes publikum inn i museet i puljer. Vi må be om at publikum kommer til forskjellige tidspunkt fra kl. 15-17.

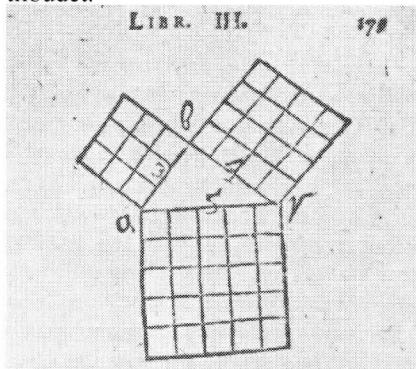

SKOLEN I VESTRE AKER

Del 1

AV FINN HOLDEN OG JAN HØEG

De første skolene i Norge ble antagelig opprettet noe etter midten av 1100-tallet da landet fikk eget erkebispedømme. Skolene lå i Nidaros, Bergen og Oslo. Det var katedralskoler, skoler som var knyttet til katedralene og hadde som formål å utdanne prester. Senere gikk de over til å bli skoler for andre også, men det var ikke mange som benyttet seg av tilbuddet.

5.3.4. 9. Numeri, qui ad rationalia
5.3.4. 10. eiunmodi triangulorum late-
2.5.9.16. 25. ra applicari possunt, petan-
tur ex Pralio in hanc eam-
dem propositionem.

Hoc posito fundamento, due priores quæstio-
nes facilimè intelliguntur, & tractantur etiam
in Vitruvio, l. 9. c. 2. Nam in priore tantum est
additio quadratorum ex lateribus angulum re-
ctum continentibus, ad inveniendum reliquum
latum subtendens. In secunda est tantum subtra-
ctio quadrati alterius lateri continentis, à qua-
drato subtendenti, ad reliquum latum continentem
investigandum. Quæst. l.

Latinskolen - Pythagoras på latin

Latinskoler

På 1600-tallet ble det etter hvert opprettet latinskoler i de større kjøpstedene, men først i landdistrikturene og for de "gemene" folk i byen fantes det ikke noe ordnet skolevesen.

Da reformasjonen ble innført, var folk uvitende. Luther foreslo at klokken i hver menighet skulle pålegges å lære barna de kristne grunnsannheter med undervisning en gang i uken. Dessverre manglet det mye på det. Så sent som rundt 1630 klaged Oslo biskopen Glostrup, som var meget opptatt av skolen, over at ikke en gang "tredieparten af Sognene med Degne ere forsorgede, og de som er tilskikkede, ere grove, ulærte Bønder eller andre Haandværksfolk".

Aker var likevel bedre stilt enn andre bygder. Her var det alltid prester, ofte dyktige folk. Akerspresten var helt fra 1585 også slottsprest på Akershus.

I 1550 ble det holdt et bispmøte som fastslo kirkens plikt til å lære folk kristendomskunnskap. Mange prester og degner (klokkekere) lærte opp folk, noen prester betalte selv lærerne.

Bøker var en sjeldenhets i hjemmene. Det kan vi se av skifteprotokollene fra 1600-tallet, hvor det regnes opp bøker som var med i boet. Det var hovedsakelig bibel, salmebok og postiller.

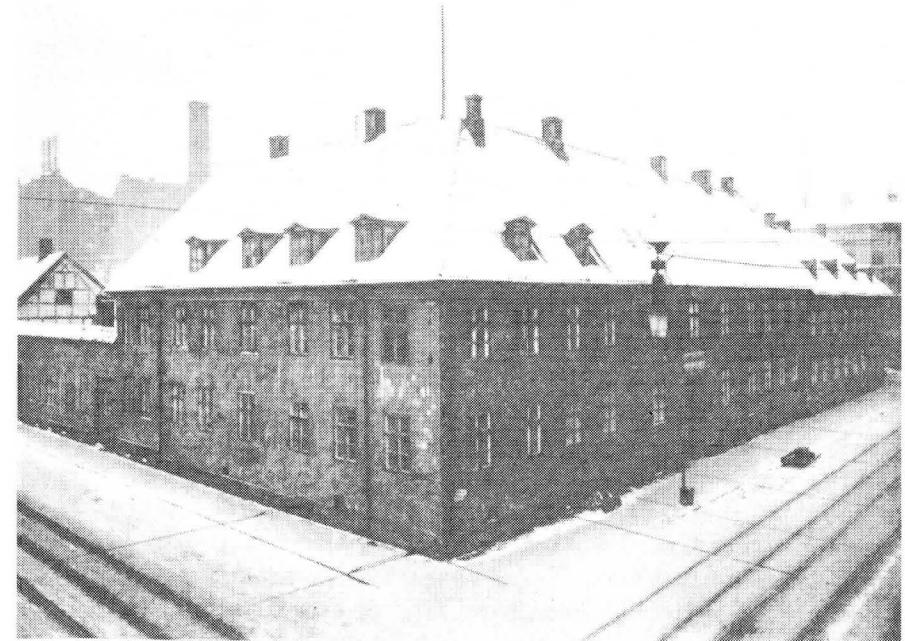
Katedralskolen i Christiania

På 1700-tallet var Katedralskolen i Christiania den eneste latinskolen i byen. Hensikten med skolen var å utdanne prester, men de færreste av elevene ble det. Alle elevene var opprinnelig forpliktet til å synga ved gudstjenesten, både søndager og hverdager, men dette ble opphevet 1728.

"Alle klasser holdt dengang til i et eneste stort værelse, hvor rektor og konrektor underviste "mesterlektianerne" - og de underordnede lærere ("hørerne") sine klasser samtidig. Hver lærer prøvde å gjøre sig gjeldende så godt han kunde - de snakket høiere og høiere, indtil rektor blev altfor meget forstyrret. Så skrek han over de andre

og böd dem snakke lavere. Surret stanste et øieblikk, begyndte så nedenfra igjen, steg til orkan og ny avbrytelse. Blev det for ofte, kunde rektor gi lærerne en ordentlig overhøvling, selvfolgelig i elevenes påhør." (Aker 1837-1937)

Katedralskolen var ikke vel ansett i samtiden. Folk som hadde råd til det, holdt huslærere for sine barn, og sendte dem senere til skole i utlandet, til København, eller England eller Nederland. I 1760-årene var elevene fra Aker hovedsakelig sønner av embetsmenn. En eneste husmannsson fra Aker gikk på Katedralskolen på 1700-tallet. På slutten av 1700-tallet ble det mer alminnelig å sende guttene til skoler i utlandet, mens det bare gjaldt piker fra de aller øverste sosiale lag.

Katedralskolen fra 1718, på hjørnet av Dronningens gate og Tollbodgaten

Lærestoffet

Hvor ensidig teologisk undervisningen var, fremgår av en lærebok skrevet av biskop Jens Nilssøn (biskop 1580-1600), rektor ved Katedralskolen fra 1564. Læreboka gjennomgår 1. Mosebok. Knyttet til skapelsesberetningen ga han undervisning i astronomi, botanikk og zoologi. Elevene fikk vite om hav, fjell og floder, og så til slutt om byer og land, skjønt disse vel neppe kan sies å ha direkte med skapelsesberetningen å gjøre. Men det gikk ikke an å lære elevene slike verdslige kunnskaper uten ved tilknytning til religionsundervisningen.

Christian 5.s lov om skoleundervisningen 1687

Prestene på landet skulle «undervise Ungdommen i Børnelærdommen og det saa forskaffe, at hvad om Søndagen ei

kan forrettes, dertil en anden Dag i Ugen bestemmes, saa tid som etter hvert Sogn eller Annexes Leilighed muligt skee kan.»

Den eldste skolehistorien fra 1742

I 1734 fikk Aker menighet en meget driftig res. kap.: Otto Holmboe. Kirken var gamle Aker kirke som han selv eide I 1735 kjøpte han Vinderen gård, som han brukte som sommerbolig, så Ris, en kort stund eide han også Nedre Blindern. Han var en ivrig gårdbruker, eksperimenterte med vintersed av rug og hvete, solbær, rips og kirsebær. En ordentlig potetprest. Men han var også en ekte åndelig sønn av pietismen. Tihengerne av denne åndsretningen var klar over at kunnskap om Bibelens rette innhold var nødvendig for et sant og rett kristent liv. Kongen, Kristian 6. var en ivrig tilhenger av pietismen, og han innførte konfirmasjonen i 1736. Ingen skulle konfirmeres uten å ha hatt undervisning i kristendom. Pietistene var derfor opptatt av folkeopplysning. 1741 kom en av de store lovendringene i norsk skolehistorie. Ordningen av skolevesenet ble overlatt til den enkelte menighet med plikt til å opprette og vedlikeholde skoler, elevene var pliktig til å motta undervisning over en viss tid, Skolen skulle være en kristendomsskole. Dermed ble sognepresten, det var Holmboe blitt i 42, selvskrevet leder av skolevesenet i sognet. I følge loven kunne det være enten faste skoler eller omgangsskoler. I Aker ble det etter forslag fra Holmboe bestemt 1742 at

det skulle være to faste og tre omgangsskoler. De to faste ved Sagene og Grønland, de tre omgangsskolene skulle dekke: 1. fra Lysakerelven til Tåsen, 2. fra Akerselven til Alna, 3. fra Kverner til Prinsdal. Dermed får vi også et begrep om det vidstrakte prestegjeldet hans.

Skoleinstruksen ble vedtatt etter overlegg mellom sognepresten, medhjelperne og menigheten, og den ble undertegnet på Vinderen av sognepresten og syv bønder, bl. a. Even Haagensen Holmen, Lars Christophersen Blinderen, Gunder Tostensen Sogn, Axel Abrahamsen Ullern og Ole Madsen Smestad.

Begynnelsen på Otto Holmboes forslag lyder slik:

“Efter den Kongl. allernaadigste Placat og nærmere Anordning af 5. Mai 1741 og i Veiledelse af Skole-Forordningen af 23. Jan. 1739 er Skolevesenet her i Aggers Menighet efter nuværende Omstændigheter og giort Overlæg imellom Præsterne, Medhjelperne og Menigheten til Øfrighedens Approbation saaledes indrettet:

1) Her behøves 5 Skolemestere i Sognet, een ved Saugene og dette nær omliggende Gaarder, Bjølsen, Aasen, Sandagger, Lille Oue, Thorshow, østre og nedre Foss. Een paa Grønland, hvilke tvende kand holde stadige Skoler paa et Sted, saasom der er en Samling Folk.

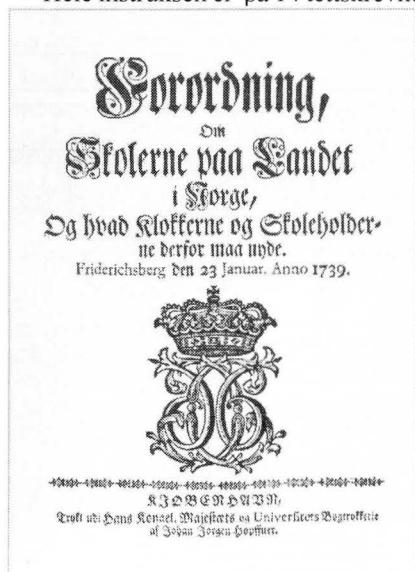

Adolph Tidemand: «En Catechisation» - folkelivsbilde. (Fra Dokka)

De trende øvrige blive omkring-gaaende Skolemestre i Bøyden, den eene i Vestfierdingen, Bymarken, Sørkedalen og Mellemfierdingen til Taasen og Nyegaard langs vesten for Aggers elf. Den anden i Maridalen, Linderud, Tonsen og Gielderaasfierdingen til de 2de Alna Gaarde. Den tredie for Slotzmarken som begynder fra de 2de Fieldhusgaard til Qverner samt i Magnhildsrud og Prinsdal Fierdingen.

2) Til disse Skolers og Skolemestres Underholdning og Løn skal der efter lacatens 3die Art. svares af alle og enhver i Sognet, - ingen uden Almissemmer alleene undtagne, - og altsaa aarlig af Husbonde efter deris paaboende Gaards Skyld, af en fuld Gaard toe Ort, af en halv Gaard een Ort og otte Skilling, af Ødegårde og Rødnings Pladser een Ort." (C.O.N.)

Hele instruksen er på 14 tettskrevne

Tittelside på Christian VI's «Forordning» - 1739. (Fra Dokka)

sider, inndelt i 16 kapitler. Vi kan lese om hvor nøyaktig de gjør rede for "hvorudi Skole-Penge skal indsamles og forvares" om kontroll og regnskapsterminer. To paragrafer tar for seg hvorledes skoleholderne "haver at forholde sig" og hva de "haver at iagttage", men det står ikke noe om selve undervisningsplanen.

Så heter det til slutt:

"Saaledes er efter næiste Overlæg og denne Menighetds Beslutning dette Forslag til Skolehold indrette og underdanigst indsendes til den høie Øfrigheds Approbation."

Vinderen 10. Januar 1742.
Undertegnet av forslagstillerne.

To år senere startet man opp. Vi får ikke vite noe om lærernes kvalifikasjoner, men de skulle "i alle Ting følge Præsternes Raad, som kand være til Guds Kundskabers Forfremmelse".

Den første skole og undervisning for almuen

Den første faste skole i Aker ble opprettet på Sagene. Alle lærerne skulle holde ordentlig "dansk skole" sommer som vinter, og lære ungdommen opp i kristendom skrivning, lesning og regning. "Læreren maa ikke bande, lyve, drikke, krangle eller drive anden ukjurskab". Barna skulle gå på skolen fra de var 6 til 13 år. Fra 10-12 årsalderen kunne de slippe med 1-2 dager i uken, hvis de har liten tid. De foreldre som ikke sendte barna sine til skolen, skulle formanes av presten. Hjulp ikke det, skulle foreldrene nektes å gå til alters.

Om vinteren var skoletiden fra 9-12 og 1-4, om sommeren fra 7-11 og 2-6. Skoledagen begynte og sluttet med bønn, salmesang, et kapittel fra bibelen og en av Davids salmer.

Hvis det var dårlig vær, skulle læreren finne en kort salme, så barna kunne komme hjem. Læreren skulle behandle barna på mildeste måte. Mildeste straff var gjensitting. Ble det ikke bedre, kunne han denge dem. Men åpenbar ugadelighet med banning og skjelling, tross og ulydighet skulle straks straffes med ris i alles påsyn.

(Aker 1837-1937)

Det var skoleplikt. Foreldre som ikke sendte barna sine til skolen, skulle først formanes av presten, i neste omgang bli irtettesatt i kirken i menighetens påhør. Forsømte barna fremdeles, skulle foreldrene nektes å gå til alters. Samtidig kunne den verdslige ørvighet illegge dem bøter eller dømme dem til vann og brød.

Omgangsskolelærerne

Det store problemet ble etter hvert å skaffe kvalifiserte lærere. Fra først av skulle lærerlønnen for omgangsskolelærerne være på 20 rd. samt fri kost og varme. Dessverre var det vanskelig å få innkrevd skoleskatten. Alle gårder skulle betale til skolekassen etter gårdenes størrelse. Innkrevingen foregikk i to terminer, etter påske og etter Michelsdag og innkreves av to bønder. Det skulle holdes to alminnelige skolesamlinger i året i borgerstuen ved Akers kirke hvor alle bøndene måtte møte. Der ble det ordnet med skoleskatten, regnskapet osv.

Manntallslister ble gjort i stand på den første skolesamlingen og to bønder ble valgt til "oppbørselfsmenn".

Høsten 1749 var det pengemangel da «Inddrivelsen blev formedelst det ubekvemme Føre og Veirligt Tid efter anden forhalet, indtil det blev forsent.»

Lærerne måtte derfor stadig nøye seg med mindre enn den fastsatte lønnen, som i seg selv kunne være dårlig nok. Det ser ikke ut til å ha hjulpet at prestene etter 1762 fikk rett til å ta ut lærere blant de mannskaper som var utskrevet til militærtjeneste. Ofte fikk de ungdommer med ett eller annet handikap. I 1780-årene blir forholdene bedre, det kom flere fastskoler og lærerlønningene ble hevet. Krigen fra 1807 stoppet alle fremskritt fram til slutten av 1820-årene. Da bedret de økonomiske forhold seg noe, og fra 1834 fikk lærerne bedre utdanning ved lærerseminaret i Asker.

Holmboe skriver i følgeskrivelsen til fundasen om omgangsskolelærerne at de «skulde gaae omkring og være een Maanets tiid paa hver Kant i det District som enhver af dem blev udviist, og burde enhver gaarde brugende Mand skiftes til at holde Skolemesteren med al nødtørftig underholdning een Maanet, enten der er børn paa gaarden eller icke.» Omgangsskolelærerne skulle få i lønn 15 til 20 rdr. årlig, og disse utgiftene skulle utlignes på hver gård etter sin skyld. Ellers håpet sogneklosteren på godvillige gaver. «Jeg efter min Ringe Efne (...) vil aarlig give 5 rdr. til Bøger at Kiøbe for de mest fattige børn.»

Realiteten ble imidlertid at lærerne ofte ikke fikk lønnen sin, for det bestemmes uttrykkelig at de skal ha den lønn de er ansatt med.

Omgangsskolelærerne skulle ha mat, hus, varme, lys og skyss, og med det måtte han være fornøyd. Det var derfor svært vanskelig å få skikkelige lærere. Når det likevel fantes en del opplyste og dugelige lærere, kom det i stor grad av at begavede husmannsgutter så det som sin eneste sjanse til å skaffe seg kunnskaper.

Alle innbyggerne i bygda var pliktig til å motta omgangsskolen i huset. På hver fullgård var det to ukers skolehold, godt med 2 spd. pr. uke om vinteren, litt mindre om sommeren.

I Aker hadde man fast rute for skolen - så og så mange dager eller uker på den og den gård. Men plassen var mange steder liten, og om det var plass, var det ikke så hyggelig å slippe skoleungene inn i bestestua. De måtte ofte nøye seg med dagliststu. Ofte fikk

Blaafarveværkets skole på Nymoen, tegning av Jens Treider (Fra Dokka)

skolemesteren beskjed om at han ikke kunne komme, for "bestemor ligger syk i stu" eller "mor ligger i barselseng" osv.

(Aker 1837-1937)

Ved skolelov av 1827 ble det bestemt at det ved hver kirke skulle være en kirkesanger, som desuten skulle være skolelærer. I fortegnelsen over lærerlønninger i 1837 ble omgangslærerne i Søndre og Nordre Vestbygden lønnet med 45 spd. I 1854 ble denne forhøyd til 50 spd.

Skole på Vinderen gård

I vårt distrikt ble det gjort i stand et rom i uthuset på Vinderen gård, og der skulle barn fra 6 til 13-års alderen få minimum tre måneders undervisning hvert år. Fagene var kristendom, lesning,

skriving og regning, de to siste var frivillige, og for den måtte man betale henholdsvis 4 og 6 skilling per uke. Undervisningen skulle foregå hele året rundt, slik at hvert av omgangsskoledistrikten ble delt i "kvartaler" som hadde skole skiftevis hver sin uke. Det var nok ofte slik at målene ikke ble nådd. I 1751 finner sognekirke Johannes Green det "fornødent at gjentage, hvad hand tilforn adskillige Gange mundtlig har sagt, nemlig at Skoleholderne uden Forsømmelse og Undtagelse om Mandag Morgen i betids ere, hver i sin Skole og besørger at Børnene ogsaa til samme Tiid ere til stede, da de straks begynder drive Information og samme den ganske Ugge igjennom continuerer uden nogen Dags forsømmelse. At de med Børnene ordentlig holder deris Morgen og Aftenandagt, item lader dem lære deris Bordlæsning og ved begge disse, saa vel som ellers andre Andledninger bringer de unge Børn til at fatte nogen sand Eftertanke om deris Skabere og Igjenløsere". (C.O.N.)

Den skolekommisjonen som ble opprettet i 1745, fungerte rolig og regelmessig i mange år. Ser vi på de første 100 år av bygdas skolehistorie, er fremgangen imidlertid ikke imponerende.

Denne mangel på fremgang gjaldt ikke bare skolen. Vanskhetene etter krigsårene ved århundreskiftet satte sine dype spor både økonomisk og kulturelt. Verst gikk det nok ut over jordbruket som ikke i samme grad som andre næringsveier hadde nytt godt av de gyldne årene på slutten av 1700-tallet. Mange måtte gå fra gård og grunn, flere ødelsgårder i Aker ble utstykket og solgt, som oftest til Christianiafolk. Ved

Tegning av en omgangsskolelærer, 1892 (Fra Dokka)

byutvidelsen i 1857 fikk kommunen likevel en mer ensartet bondebefolkning, i hvert fall for noen tiår. Størsteparten av de 20 skolene som var igjen, var ennå rene omgangsskoler. Nå kom imidlertid det store omslaget. Det tar vi opp i neste nummer.

Prestene

Det var i hele denne perioden geistligheten som sto for ledelsen av skolevesenet. Bøndene var som oftest likegyldige, delvis var de motstandere av skolen. Først så sent som i 1850-årene kan en se et bevisst arbeid fra bøndenes side på å gjøre skolen så god som mulig. Da tyder alt på at vi er på vei over i en ny tid.

I de først 100 årene av bygdas skolehistorie er det altså prestene som leder skolesakene. La oss titte litt på noen av disse personene.

Etter Otto Holmboe kom Johannes Green (han med korreksen til lærerne). Han var en helt annen type enn sin forgjenger. Han var sterkt religøst greppt, var en folketaler av Guds nåde, slik at folk strømmet til Akers kirke i så store skarer også fra Kristiania slik at byens kirker sto tomme "hvorunder Kirken lider Afgang i sine aarlige Indkomster". Man kan lett tenke seg at han viste nidkjærhet overfor religionsundervisningen og at den mer verdslike delen av skolevesenet lå fjernere for ham.

Om den neste, Bernt Sverdrup, skriver Bull i "Akers historie" at "han var for rik og for fet og for opptatt av det muntre selskapsliv til å interessere sig for å holde liv i den religiøse vækkelse, som Green hadde skapt". Men han var desto mer interessert i skolevesenet. Han var regelmessig til stede på kommisjonens møter og førté selv referatene. Han sørget vel for lærerne og ga dem ofte av sine private

midler når det ikke var penger nok i kassen, slik at de fikk lønn i rett tid. Han delte ut premier til de flinkeste lærerne for å øke deres flid og iver i tjenesten. Skolekretsene ble i andre deler av sognet enn vårt delt opp pga. folkeøkningen, og vårt distrikt beholdt omgangsskolen. Da han sluttet i 1795, ga han sin etterfølger en oversikt over det som var utrettet i hans tid og han skrev til slutt:

"Det kan maaske blive mine Eftermænd nyttig at vide, hvorledes jeg har faaet dueglige Skolelærere som ikke uden sielden kand findes i Sognet, da er samme skeet paa den Maade, at jeg ved Venner har skaffet mig unge Mennesker med gode Evner fra Oplandet, og ved Andsøgninger og Forestillinger til Sessionerne om Umuligheden af at erholde duelige Subjecter her paa Stedet fundet Høystsamme saa ædelmodige at entledige dem fra den Kongelige Tjeneste, hvorefter jeg siden selv har ansporet disse mig overladte til Flid og Lærdom, undertiden prøvet deris Duelighed ved Overhøring i Skolen paa Grønland og efter deris udviste Flid søgt at befordre dem til noget bedre. Derved er det lykkedes mig at erholde mange

villige, muntre og dyktige Mænd og at undgaa den Nødvendighed at antage gamle, udarbeidede, ja drikfældige og altsaa uduelige Mænd, hvilket ellers ogsaa ville blive Tilfældet." (C.O.N.)

Det ser ut som om han ville ha fått bedre attest som skolemann enn som prest!

Nestemann, I. M. Keyser, får godt skussmål både som prest og skolemann. Han var etter hva Bull opplyser "en overordentlig mild og elskelig personlighet og meget avholdt i bygden". Av skoleprotokollen kan vi se at han tok seg meget av både skolevesen og fattigvesen. Han foretok flere nye tilsettinger, ikke alle med like stort hell. Protokollen gir følgende opplysning: En lærer hadde vært ansatt i Maridalen i bare noen få uker. Han gikk omkring på gården og samlet inn skoleskatten, og deretter "slaaet af sin samvittighed" over dette og andre slette ting han hadde begått, forlot han posten sin og tok tjeneste i nordenfjeldske regiment. Omtrent samtidig rømte en annen lærer fra posten og ble gårdsgutt på Ullern.

Nå er vi kommet fram til 1805, og det er nytt presteskifte. Claus Pavels gjorde seg mer som levemann og stortaler enn som skolemann. Bare rot i regnskapene og manglende opplysninger i protokollen. I 1816 kom det en ny skolelov hvor bøndene fikk mer innflytelse på skolevesenet, og lærernes lønn slulle fastsettes for hvert år. Skolekommisjonen skulle hjelpe lærerne med deres "dannelse". Kommisjonen hadde møte samme år. Man fant at nesten alle lærerne "trængte Veiledning, særlig i Katekisation" og en kapellan var villig til å undervise dem

uten noen "Salarium". På møtet ble det bestemt at omgangskolelærerne skulle ha 50 spd. for året. To år senere satte Hans Grimelund fram forslag om nedsettelse av lønnen til 40 spd. Det ble nedstemt.

Pavels skrev flittig i sine dagbøker. Disse gir glimrende tidsbilder både fra Christiania og Bergen hvor han var biskop fra 1918. Året etter at han er kommet til Bergen, får han brev fra sin etterfølger i Aker, Joh. Storm Munch. Det er ikke mye Munch har gjort for skolen på det ene året, men han må ellers ha vært tøff nok; Pavels skriver: Munch "har gjort det umulig for forlovede Folk, saaledes som hittil har fundet Sted,

Sidebygningen på Vinderen gård (Fra Orvin «Fra Majorstuen til Holmenkollen»)

16. Muligt, Umuligt, Virkelig.

Muligt er det, som fan være eller see. Umuligt er det, som ikke fan være eller see. Virkelig er det, som er. Det er muligt, at jeg fan være levende i Morgen. Det er også muligt, at jeg ikke fan være død. Det er muligt, at jeg fan være levende om Moraen, og død før det bliver Aften; men det er umuligt paa en gang at være både levende og død. At jeg nu er levende, det er ikke alltid muligt, men også virkelig. Det var muligt, at jeg nu funder have været anten død; men det er umuligt at være paa to Steder paa en gang. At jeg nu er her, det er ikke alltid muligt, men også virkelig. En rund Ragle er både mulig og virkelig. En firekantet Ragle er umulig og fan aldrig blije virkelig.

17. Nødvendigt, Tilfældigt.

Nødvendigt er det, som man vare. Tilfældigt er det, som både fan være og ikke være. En

poal er muligt? Hvad er umuligt? Hvad er virkelig? Et det mulig eller umulig, at tu fan være levende i Morgen? Et det mulig eller umulig, at tu fan være død i Morgen? Et være levende em Morgenen nu kob for Aftenen, et det mulig eller umulig? Paa en gang at være både levende og død, et det mulig eller umulig? Et det alene muligt, at tu ikke fan være levende? Et det mulig eller umulig, at tu ikke fan være anten død? Et det mulig eller umulig, at tu ikke fan være paa to Steder paa en gang? Et det alene muligt, at tu ikke er her? Et en rund Ragle mulig? Et en firekantet Ragle mulig? Van den ikke virkelig? Hvad er nødvendigt? Hvad er tilfældigt? Hvad er

J. Grøgaards bibelhistorie fra 1816.
Innledes med «Nogle vigtige
Begrebers Forklaring» (Fra Dokka)

leve sammen som Ægtefolk og fylde Sognet med uægte Børn. Han døber intet saadant Barn uden Faderen har gjort personlig Angivelse, da Moderens Ansøgning sendes til Amtet, som betemmer Faderens Contingent. Han har faaet 10 ordentlige Medhjelpere til at paasee Uordener, han har faaet alt Brændevinssalg ved Aggers Kirke om Søndagen hemmet, og alle Brød- og Kagekjerlinger, der leirede sig om Kirken, forjagede. Under Prædigenen og Communionen lader han Kirkedørene lukke og Ingen uden Syge kommer ud i den Tid. Han vil herefter ikke admittere noget ugift Menneske under 25 Aar til Altergang uden forudgaaende Overhøring." Fattigvesenet går med underskudd. Det vil han rette på "ved en nøiaktigere Inspection og ved at hindre Landstrygeres Indflytning". Jeg har en følelse av at vår sokneprest har en letttere jobb! Vi får håpe at det var forstedene nærmere byen som var verst. (C.O.N.)

Det må ha vært ganske dyktige prester som ledet skolekommisjonen. I hvert fall endte de nesten all sammen som biskoper. Munchs etterfølger, P. Chr. H. Kjerschow, var sogneprest i Aker fra 1823 til 1830. Da ble han biskop i Nordland, senere i Bergen.

Sogneprest Iver Hesselberg, derimot, ble i Aker fra 1834 til sin død 64 år gammel i 1844.

Han omtales som en høy, staut mann med et militært utseende. Han var meget veltalende og hadde en kraftig, malmfull stemme. Han utgav flere skrifter om religiøse, filosofiske og politiske emner. Hans politiske interesse førte til at han i 1839 ble valgt inn i Stortinget i opposisjon til regjeringen. Da kongen

opploste Stortinget i 1836, gjorde han seg bemerket fordi han fra prekestolen respeterte kongen og regjeringen og ba om at Gud måtte bevare kongen for onde og dårlige rådgivere, som så mer på egen ære og fordel enn på folkets vel og lovens bud. Ikke rart at han ikke ble utnevnt til biskop!

Ny skoleordning i Aker 1806

I 1806 ble det innført en ny skoleordning for Christiania stift, som omfattet nesten hele Østlandet. Det skulle opptas manntall over alle ukonfirmerte barn over 6 år. Bygdene ble inndelt i kretser, var det barn nok, skulle det opprettes faste todelte skoler: 3 år i nederste og resten i øverste klasse. Det skulle være 9 måneder skole og 3 måneder ferie med skole hver dag, vekselvis for- og ettermiddag. Det skulle holdes eksamen i kirkene om sommeren, en søndag for hver skole. Omgangsskoleholderen skulle få fast lønn og opphold. De faste lærerne skulle få høyere lønn samt jordvei som fødte minst 2 kuer og kunne avle 2 tønner havre. Dokumentet ble undertegnet av embetsmenn og en rekke bønder fra Vestre Aker: L. Winderen, Nilsen Holmen, N. Gaustad, O. Husebye, J. Ullern, J. Woxen.

Skolebudsjettet ble oppgjort slik:

4 faste lærere à 100 rdl.	400 rdl
5 omgangskolelærere à 30 rdl.	150 rdl
1 i Sørkedalen	5 rdl
(lønnet av Peder Anker)	
Skolefornødenheter	45 rdl
Til sammen	600 rdl
som vesentlig skulle utlignes på gårdene.	

(Aker 1837-1937)

Kretsinndeling

Akerprestene delte herredet inn i 6 skolekretser:

- 1) Sørkedalen til og med Røa
- 2) Vestre skolehold, 4 roder, resten av det nåværende Ullern sogn samt Holmen, Vinderen og Frøen av Vestre Aker,
- 3) Maridalen skolehold, 5 roder, resten av Vestre Aker.

En "rode" omfattet et antall gårder, hvorfra barna ble samlet til felles undervisning. Læreren hadde flere roder, det ble kalt "skolehold", lærerdistrikt. Ved begynnelsen av århundret var elevtallet omtrent slik: Sørkedalen 500,

**S a n d h e d
til
Gudfrygtighed,
udi
en enefoldig og ester Muſhæd fort,
· dog tilſtrækkelig**

Torflaring,

over
Sal. Dr. Morten Luthers
Liden Catechismo,
inneholdende alt det, som den, der vil
· bliue salig, har behov at
vиде og gjøre.

Christianssand.
Trykt og forlagt af S. A. Steen.

1842.

En «Pontoppidan» fra 1842. (Fra Dokka)

Vestre skolehold 800, Maridalen 750, Romsås 700, Østre skolehold 800 og Søndre 800. Til Maridalen skolehold hørte Gaustad, Sogn, Ullevål, Tåsen, Nydalens, Storo, Grefsen og alt som lå nordenfor.

Den første virkelige skolelov 1827

Denne loven innførte faste skoler ved hver hovedkirke. For øvrig skulle det være omgangsskoler. Fra 7-8 årsalderen til konfirmasjonen skulle alle ha minst 3 måneders undervisning. Fagene var lesning, religion, salmesang, skrivning

Inngang.

1. Bjære Barn! vil du ikke gjerne være lyffeelig på Jorden og salig i himmelen?
- Ja, kunde jeg ikke bliue det.
2. Vill du da gaae den Vej, som fører dig til dette Maal?
- Ja, derom jeg kan finde den.
3. Troer du ikke, at der er en Gud til?
- Ja, thi Verden kan umulig have stått sig selv, men man må have en farlig ølde og høyre end alle Ting, hvilket enige Bøsen kaldes Gud.
4. Troer du ikke, at Gud raader over Saligheden?
- Ja viselig, thi han er over alle Ting.
5. Troer du ikke, at denne Gud under dig Saligheden?
- Ja, thi han er en god Gud.
6. Mon Gud ikke vil vise dig Saligheds Vej?
- Ja, det kan ikke seile.
7. Høreret vise Gud mig og dig denne Vej?
- Bed sit Ord.
8. Har vi da dette Guds Ord blant os?
- Ja, i den heilige Skrift, som kaldes Bibelen.
9. Har Verden altid hatt Guds Ord?
- Ja, ved umiddelbare Åbenbaringer og de alde drende Fædres muntlige Undervisning fra Slægt til Slægt har Menneskene fra Moses Tid hatt

og regning. Samtidig ble det opprettet seminarier for utdanning av lærere.

Velstilte folk sluttet å sende barna sine til skole i utlandet. Undervisningen ved de høyere skoler i Christiania var blitt bedre. Folk som hadde råd til det, sendte iallfall guttene sine til høyere skole i hovedstaden. Skoleungdom gikk eller kjørte langs veiene i Aker, opptil en times vei fram og tilbake hver dag.

Da det ble faste skoler, lot noen foreldre barna sine gå der et par år til å begynne med. Men i 9-10 årsalderen ble de overflyttet til byen. Det ble slutt med huslærere og guvernanter rundt på storgårdene. Bare der det var mest tungvint, med en mils vei eller mer til skolen, holdt man huslærere til nye kommunikasjon opphevret avstanden.

"Det hendte nok at Akersbarna blev hånet av byguttene - at de ble sett ned på fordi de var bønder. En kjent Akersmann som gikk på skole i

Christiania i 1860-70-årene, forteller at det var alminnelig at det ble ropt "bonden" etter ham og hans bror. Dette tok de seg nok nær av - iallfall til å begynne med. Så en dag rektor forlangte at barna skulle vise frem vaksinasjonsattest, sa han at han hadde glemt den. Det gjentok seg. Til slutt ble rektor morsk og sa: "Du er formodentlig ikke vaksinert, du?" Gutten begynte å gråte: "Jo," sa han, "jeg er nok vaksinert, men de har gjort det med ko-kopper."

(Aker 1837-1937)

Skolen og bøndene

Skoleloven av 1816 bestemte at skolestyret hvert år skulle fastsette lærernes lønn. I 1819 vedtok skolestyret i Aker at de faste læreres lønn skulle være uendret: 80 spd. pluss 5 favner bjerkeved som skulle brukes til å holde skolestuen varm. Omgangsskolelærerne

Blaafarveværkets første skole, tegnet av Jens Treider. (Fra Dokka)

skulle fortsatt ha 50 spd. Prestene og Halvor Torgersen på Riis stemte med flertallet, mens Hans Grimelund stemte for nedsatt lønn for omgangsskolelærerne. I 1827 ble deres lønn enstemmig satt ned til 45 spd., undertegnet av Rasmus Windern, Andreas Grimelund og Gundersen.

Overlærer Johan Evje skriver at bøndene i Aker stilte seg uforstående til skolen. "Nabobygden Asker (og Bærum) sørget ganske anderledes for sine skoler. Og man leser om snart den ene, snart den annen bygd omkring på Østlandet, som gjør fremgang. Statsbidraget til videregående skoler fikk ben nok å gå på, om Aker ikke hadde bruk for det. Grunnen må være den lettere adgang man her hadde til utdannelse i byen. I bygdene rundt måtte alle bønder sende barna i almueskolen. Det var bare proprietären som hadde råd til å holde huslærer. Ikke så med Aker. Almueskolen ble her en skole for husmannsbarn, og så ble skolen også selv en husmann og behandlet derefter."

(Aker 1837-1937)

Denne uviljen mot skolen hadde ikke gitt seg tydelige utslag tidligere. De to menn som førte skolen inn i på det nye spor, er (Hans) Grimelund d.e. og Rasmus Windern. Og prestene oppga forsvarer for skolen, tydeligst i Hesselbergs tid.

Lærere 1830-50

Det var store skoleforsømmelser. Litenskoletid var det, og når barna ikke møtte fram de få dagene de skulle, ble resultatet deretter. I 1833 bestemte skolestyret seg for å ta en ordentlig opprydning og

innkalte samtlige lærere til møte for å gi opplysning om de verste skulkerne. Det var ni skolekretser i Aker, og Søndre og Vestre Vestbygden hadde følgende lærere: Anders Olsen og Henrik Lilloe. Lilloe er den eneste av omgangsskolelærerne som stammet fra de gamle Akersslektene. Han vokste opp på Lillo, men slekten hadde bodd i Aker iallfall i 300 år. Lilloe kjøpte først gården Haugerud, men byttet den senere til Tømte i Maridalen.

Flere av lærerne var meget dugelige og hadde tillitsverv i Akers Sogneselskap og Aker herredsstyre. Likevel var det en kløft mellom lærerne og bøndene i Aker. "Lærere ble ofte betraktet som "nogen vi har leid til å lære barna våre å lese". "Vi kan da ikke lønne dem slik at de skal ha det bedre enn oss selv", sa en bonde under diskusjon om lærerlønninger. Eller en gang det ble foreslått å velge en lærer inn i formannskapet: "Ja, han er flink nok, men det er ikke nødvendig, vi klarer det selv."

Skolestyret bestemte i 1830 at skolekassen skulle holde lesebøker, tavler og grifler, mens foreldrene holdt katekisme, bibelhistorie og salmebok. Lærerne maste og skrev for å få lesebøker. Det trengtes 150 spd., og det ble kjøpt inn for 92. Bispene dro rundt på visitas til skolene. Det ble bemerket at kristendomskunnen var ganske bra og ferdigheten i lesning så noenlunde. Regning og skrivning ble det ikke lagt vekt på.

I 1830-årene var det i hele Aker minst 1800 skolepliktige, 750 i forstedene, 1050 i landsognet. Når skolestyret i denne tiden la mulkt for

skoleforsømmelser, gjaldt det utelukkende folk fra landsognet. Barn fra forstedene, derimot, ble sendt på tukthuset for å konfirmeres. Årsaken var at forstedene hadde ikke skolelokale til alle de skolepliktige. Noen måtte forsømme. Da var det vanskelig å mulktre de fraværende. Å bli satt på tukthuset - det var den måte man skremte de uvillige til på en eller annen måte å få lært noe.

(Aker 1837-1937)

Kritikk av Akerskolen

I 1833 utkom det første skoleblad i landet, "For Almueskolelæreren", et hefte på størrelse med en mannshånd hvert kvartal. Her ble Akerskolen kritisert, både omgangsskolene og de faste skoler med forfalne og små lokaler uten lesebøker. Skolestyret tok opp saken og bestemte at skolelokalene fortsatt skulle være leid på gården, men være faste. Likevel fortsatte omgangsskolen fordi man ikke fikk leid lokaler. De dårlige skoleforholdene i Aker fortsatte.

Det virket sterkere da det svært ansette og forsiktige skolebladet "Den norske Folkeskole" i 1850-årene skrev redaksjonelt etter å ha foretatt undersøkelser:

"Ved den leilighed har man kommet efter saadan misligheder, som man kunde tænke mulige i en afsides egn paa landet, men ikke saa tæt inde ved hovedstaden, lige ved oplysningsens hovedsæde hertillands. Enhver vil forundres, naar man hører om at Akers sogn i et distrikt f.eks. har havt en skole med 1 lærer og ett skoleværelse til 334

skolepligtige børn, og fremdeles en skole med 3 lærere for mere end 600 børn. Skolerne havde saa usle værelser at de i strengere kulde ikke kunde opvarmes, saa at man dels har maattet lade børnene gaa hjem, dels maatte gribet til den utvei at lade dem sætte sig paa skolebordene med fødderne paa bænkene.

Er det ikke naturligt at der under slige omstændigheder udgaar et nødraab fra almueskolerne? Saa misligt som det har været i Akers sogn, er det forhaabentlig neppe noget andet sted i vort land. Skjønt misligt nok er det desværre paa mange steder. Men det er godt at sligt kommer for dagen, og det kan give ligegyldige noget at tænke paa, naar slig ussel og uverdig tilstand af skolevæsenet kommer for lyset. Da maa alle vedkommende skamme sig, og forbedringen kan ikke udeblive." (Aker 1837-1937)

Dårligere lønn og arbeidsvilkår i Aker

Nå forsto myndighetene at dette gikk ikke lenger. Den offentlige statistikk for 1853 forteller at det i hele landet var 419 faste skoler (431 lærere) med til sammen 30.124 barn, dvs. 70 barn pr. lærer. I Aker hadde 4 faste lærere 933 barn = 233 barn pr. lærer. 46 skoler i landet hadde ikke lesebøker. Barna måtte ha med en bok hjemmefra, en katekismus, testamente eller bibel, en huspostill, en Snorre osv. 373 skoler hadde lesebøker. Aker hadde ikke, i allfall ikke nok. Etter visitasprotokollen var det i 1836 i Aker 317 barn som ikke søkte skole.

En rekke herreder hadde klokkere eller kirkesangere med over 200 eller 300 spd. i lønn. Klokkeren i Aker tjente under 200 spd. og måtte dessuten selv betale en medlærer når han måtte forlate skolen for å arbeide i kirken. Mange omgangsskolelærere ellers i landet tjente over 100 spd., i Asker og Bærum 152 spd. Aker hadde 40 spd. Faste lærere tjente dobbelt så meget i Christiania. Derfor var det vanskelig både å få og å beholde lærere i Aker.

Man fikk ikke ansøkere til de ledige poster, og i 1854 forhøyde man omgangsskolelærernes lønn til 50 spd., som den hadde vært 40 år tidligere. Det ble lovet økning til 60 spd. for dem "der viser særdeles dygtighed og iver". (Aker 1837-1937)

Litteratur:

Aker 1837-1937, bind II, artikler av Johan Evje og John Midgaard, Oslo 1940.

Akers skolestyre, forhandlingsprotokoll 1872-85, 1885-99.

Benneche, Rich.: Meddelser om Aker Herred og dets kommunale Forhold 1837-1887, Christiania 1893.

Bull, Edvard d.e.: Akers historie, Oslo 1928.

Dokka, Hans-Jørgen: En skole gjennom 250 år, Oslo 1988

Nilsen, Carl O.: Akers skolevesen 11740-1930, Oslo 1930

ABC fra 1853 (Fra Dokka)

15

VII

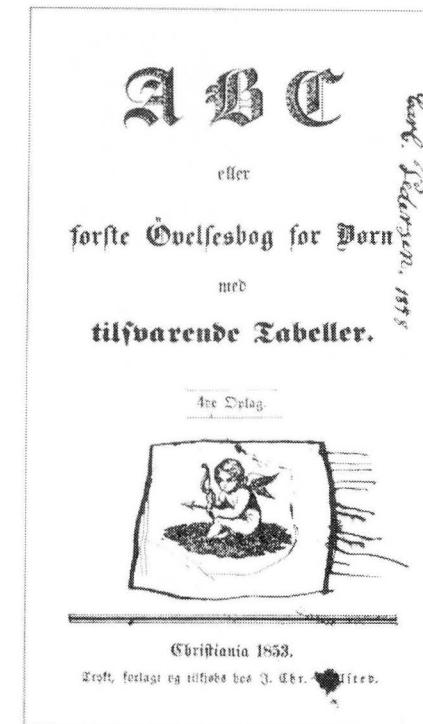
A B C D E F G H I K
a b c d e f g h i k
L M N O P Q R S T U
l m n o p q r s t u

V W X Y Z H E D
v w x y z h e d

Au gust Ver gen Chri si a ni a Dram men
Erik Fre de rik Gun der Hel ge J ver
Jo han Knud Lars Mat tin Ni fo la
O la us Pe der Qvin der Rag nild
Sam son Tor ger Ulrik Vil son Vil helm
Yng sing Ze bra E gop ten O steu E mil
Ge org Hen rik Bent A dam Da vid
Sa lo mo Mo ses Jo der E bi ar Lu eas
Phi lip Ha ren In ge borg E ei li a
Waa rum Ole Ras mus Lud vig Frang
Nils Gun der sen Jan sen Mad sen

Skiltegn.

, Com mia ; Se mi co ion : Co ion
Punc tum ! Ud raabs tegn ? Spor ge tegn
De lings tegn.

Roll og Ihlen privatskole

AV ARNFINN STANGE

Lill Roll og Bergliot Ihlen var barndomsvenninder og startet egen privatskole i Frøken Ihlens barndomshjem i Slemdalsveien ved daværende Diakonhjemmet stasjon (nå Steinerud). Etter noen års drift kunne de i 1930 flytte inn i eget bygg ved Ringveien, bak «Lille-Vinderen», også kalt «Gropaa». Det var en funkisvilla, innredet med tre klasserom i 1ste etasje og beboelsesleilighet i 2den. Der bodde i mange år Stortingets kontorsjef Hoff. I kjelleren var det en vanlig kjellerstue, som skulle illudere gymsal.

Skolen var basert på 5 års barneskole for opptak til 4 års middelskole (på Riis). Det var maksimum 14 elever i hver, blandet klasse. 3dje, 4de og 5te klasse

hadde skole fra kl. 9 til 12, og 1ste og 2den klasse fra 12 til 14. Frøken Roll og frøken Ihlen var klasseforstander for førsteklassen annet hvert år, i tredje klasse overtok frøken Aasland, og i fjerde og femte klasse den av de to «eierne» som vi ikke hadde hatt de to første årene.

Det var vanlige 50 minutters timer med frikvarter mellom, altså 2 timer daglig for de yngste og 3 timer for de eldre. På denne korte skoletiden lykkedes det disse utmerkede pedagoger å bibringe sine elever ikke bare nok kunnskaper til å klare opptaksprøven på Riis med glans, men også til å hevde seg fordelaktig det første året på middelskolen. Vi fra Roll og Ihlen kunne blant annet norsk grammatikk på

fingrene, hvilket viste seg å være en stor fordel da vi skulle i gang med tysk i 1ste middel. Men det skal ikke forties at det var en stor lettelse å komme inn i anonymiteten i en stor klasse.

På denne lille privatskolen lærte vi å arbeide med leksene. Det var skriftlig hjemmelekse hver dag, norsk eller regning, og samtlige ble hørt i alle fag omrent daglig. Karakterboken hadde rubrikker for fagene «bortover» og for datoene «nedover», og måtte hjem til underskrift hver lørdag. Der sto ukens prestasjoner i form av daglige karakterer fra 1 til 6 tydelig å lese, og unnsluntring var umulig.

Skolen ble etter hvert tillempet lovverkets krav, 7 års grunnskole før «framhald» osv., men på 50-tallet var det

slutt etter ca. 30 års drift. Frøken Ihlen overtok huset, som de hadde eid i fellesskap, og flyttet inn i 2. etasje, hvor hun bodde resten av livet, først som lærerinnen på Slemdal skole, siden som pensjonist. Frøken Roll fortsatte sin lærergjerning på Vinderen skole. Selv opplevde jeg som far hvorledes frøken Ihlen med fast og kyndig hånd fikk bragt «håpløse» klasser i orden på Slemdal; det sto fremdeles respekt av henne.

Skoledagene på Roll og Ihlen var så visst ingen dans på roser for de fleste av oss, for å si det mildt. Men i 60 års retrospekt faller det vel et forsonende lys over vår gamle skole og dens særpregede lærere. Vi er dem stor takk skyldige for det vi måtte ha av gode arbeidsvaner.

St. Hanshaugen Ullevål - et streiftog i bydelens nedre del

av Eva Ramm, Erling Lae og Ørnulf Olsen

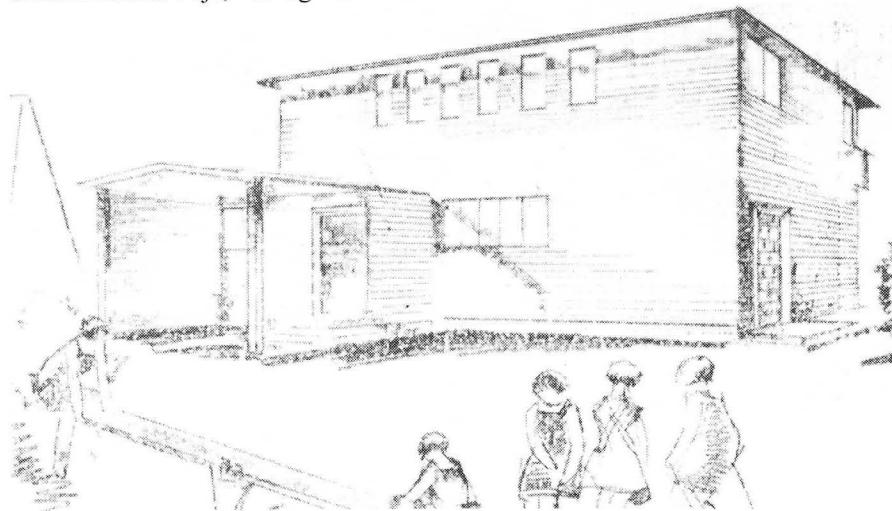
VED FINN HOLDEN

Bydel 3, St. Hanshaugen Ullevål, har gitt ut en liten beskrivelse av strøkene i bydelen innenfor Kirkeveien.

Hensikten er, som forfatterne skriver, å «bidra til å øke interessen for vår del av Oslo». I den grad innbyggerne får kjennskap til den lille boka, vil de også få økt interesse for området. Boka er delikat med lett glanset papir i et nærmest kvadratisk format. Formatet gjør at det er vanskelig å bruke boka som en oppslagsbok under vandring i bydelen. Omtrent alle bildene er gamle postkort

eller gamle foto som står godt til innholdet.

Stort sett er gatenavnene og historien bak dem fortalt. Derfor vil boka gi nye opplysninger til folk som har bodd i strøket i årtier. Boka nevner selv sagt kjente personer som har bodd i strøket, men en av de største er glemt, bildet på side 47 viser Edvard Munchs barndomshjem. Det fine bildet av Bergfjerdingen til Wilse 1917 får en til å minnes bildeserien til Peter Andreas Blix som Oslo Bymuseum og Lions Club Oslo/Bøler har gitt ut. Her kunne forfatterne ha tatt med spennende bilder fra bydelen.

Roll og Ihlens nye forskole ved Vinderen, Akersposten 15.10 1930.
(Fra Vinderen skole 75 år)

Jeg savner kart som viser gamle gårdsgrønser og veier sammenlignet med gatelegemet i dag.

I bydelen ligger en del praktfulle bygninger som Kunstmuseumet og Katedralskolen. I stedet for å omtale to tidsbestemte utstillinger i Kunstmuseumet, burde det ha stått noe om bygningsstilen, slik at gatevandreren hadde fått et større innblikk i utviklingen av bydelen.

Det kommer fra tid til annen ut bøker om Oslo eller om en av bydelene. Dette er gode eksempler på den økte interessen for vår lokale historie. Vi kommer til å omtale dem etter hvert som de kommer, både for å gjøre medlemmene oppmerksomme på dem og for å vise omfanget i litteraturen om Oslos historie.

St. Hanshaugen Ullevål - streiftog i bydelens nedre del
Bydelsforvaltningen 1995

NILS PETTER THUESEN: OSLO FØR OSLO

VED FINN HOLDEN

«Her renner den klukkende bekken med sitt friske vann under åpen himmel, og med frodig vegetasjon langs bredden. Stedet befinner seg et stykke oppe i byen nå, men for 7000 år siden lå det helt i sjøkanten. En naturidyll dengang, og et sted for både lek og det daglige strev for steinaldermenneskene....Noen av mennene er ute på jakt, enkelte har vært det siden i går. De har overnattet på åsene et sted. Andre er ute på holmene for å sanke dun og egg, og ta en fugl eller flere i snare....) Omtrent slik kan den ha vært, en lykkelig dag i eldre steinalder for 7000 år siden. Stedet er i dag Rodeløkka kolonihager ved Dælenenggaten.» (s.53-54) Skildringen kunne like gjerne ha vært fra vår bydel, fra en av buktene den gang mellom Sørkedalsfjorden og Maridalsfjorden.

Tidsbildet er fra den eldste bosetningen av jegere og fiskere i Oslo dalen. En 3000 år senere begynte disse jegerne med jordbruk så høyt over havet som på Fuglemyra på Vettakollen.

Men byen Oslo under Eikaberg oppstod først i begynnelsen av 1000-tallet. Oslo bys historie i fem bind fra 1990-årene begynner først her.

Derfor har vi savnet en bok om Oslostraktens historie før byen ble grunnlagt. Den boka foreligger nå: «Oslo før Oslo» av Nils Petter Thuesen. Det er blitt en lekker bok med velskrevet, til dels spennende tekst, mange fargebilder og kart over Oslofeltets geologi og den eldste bosetting. Sitatet over er fra «Oslo før Oslo».

I anmeldelsen av turhåndboka til samme forfatter, Oslo - seks historiske vandringer, klaged jeg over manglende

historisk innlevelse i stoffet. Denne kritikk rammer ikke «Oslo før Oslo». Flere ganger setter han «tidsmaskinen» i gang og bringer levende tidsbilder som setter fantasiene i sving: «Vi har brukt tidsmaskinen vår igjen, og er ved utløpet av en av de nå tørrlagte bekkene i Osloområdet.» Men

Thuesen omtaler de arkeologiske funnene fra Osloområdet og hvorfor enkelte perioder helt mangler bland funnene.

Fra bronsealderen er det få funn i Oslo utenom helleristningene. Men «fra slutten av bronsealderen (3000-2500 år siden) konstaterte pollenanalytikeren Ulf Hafsten opptil 31 prosent kornpollen i en boreprøve fra Fuglemyra på Vettakollen. Stedet befinner seg 400 meter over havet. (...) Grunnen er trolig at jaktkulturen de siste århundrene før Kristus spilte en meget viktig rolle ved siden av jordbruket, ikke minst i dyrkede områder med skog i nærheten eller omkring. På grunn av jakten holdt jordbrukskulturen til høyt oppe i skogen; vi kan kalle dem jegere med korndyrking som bierverv.» (s. 72)

Thuesen skriver om Tjuvholmgangen av porfyr som går fra havnebassengen nordover under Frognerparken og videre via Gaustad stasjon til Vettakollen. Kartet side 42 viser Osloområdet for 9500 år siden ved høyeste strandlinje, 221 meter over dagens hav. Thuesen forklarer hvordan du skal kunne se denne strandlinjen når du ferdes i området: «Over den marine grense er det mest bart berg. Så følger en gammel strandhytte med grus, og nedenfor denne er det sand, leire og jord.»

Det samme kartet står på s. 40 og 48 - første sted er det galt.

«Oslo før Oslo» begynner med urtiden, tiden før 570 millioner år siden, og slutter med Harald Hardråde, ca. år 1060. Det er et stort spenn over boka. Den anbefales sterkt.

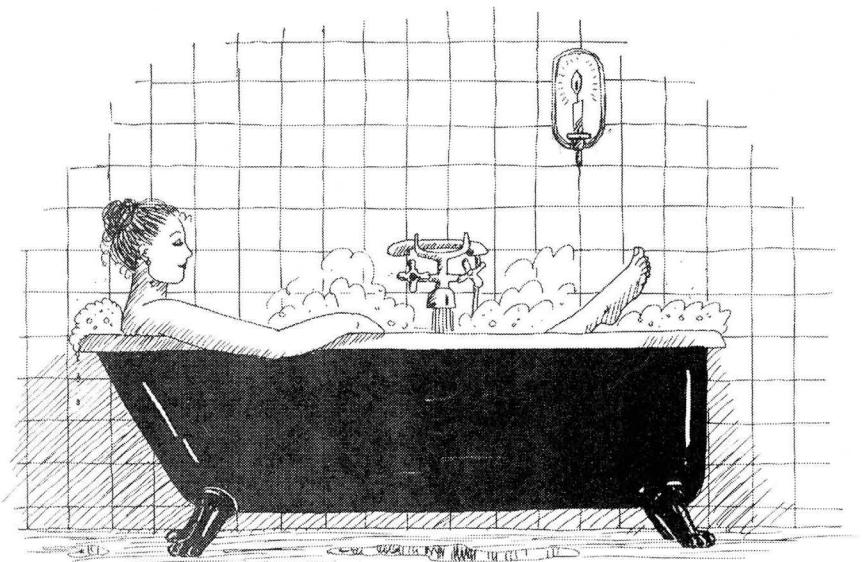
Nils Petter Thuesen: Oslo før Oslo,
Pax 1995.

Oppvekst i Vinderen bydel

AV STINE MARIE BERNER

Jeg er født 1957 i Vardø. Foreldrene mine var fra henholdsvis Vinderen og Gråkammen. Jeg flyttet hit i 1958, 8 måneder gammel.

Jeg leser erindringer i historielagsbladet som fremdeles er virkelighet for meg. Oddlaug Marstein skriver eksempelvis i nr. 2/96 om badekar med løvefötter og kobbervarmtvannsbeholder med ovn. Jeg har knapt tatt et bad uten løvefötter under, og kobberkjelen pusser jeg stadig som det klenodiet den er. Tenk om strømmen går! Jeg kan likevel få meg et varmt bad med litt planlegging, mens "modernistene" må avfinne seg med en kald dusj!

Vi har også en gammeldags rulle i kjelleren. En koldrulle. Forståsegpåere mener det gir bedre resultat enn varmruller. Om ikke oftere ruller vi tøyet før jul. Det går nå mest i duker og brikker. Da jeg var liten, ble også sengetøyet rullet. Alt må trekkes på kryss og tvers, og bord og kavler må vaskes før vi kler oss godt for kjellerens kulde. Det er praktisk å være tre; to til å legge på kavlene, og en til å trekke rullen. Den har et hjul på 1. i diameter og en karm på ca. 1 * 2 m., fylt med gråstein, jernskrammel og andre tunge ting.

I kjelleren hadde vi også et isskap. I min tid har det aldri vært brukt som det. Derimot var det et sted for svibler og andre planter som skulle stå mørkt og kaldt. Det hadde tykke vegger belagt

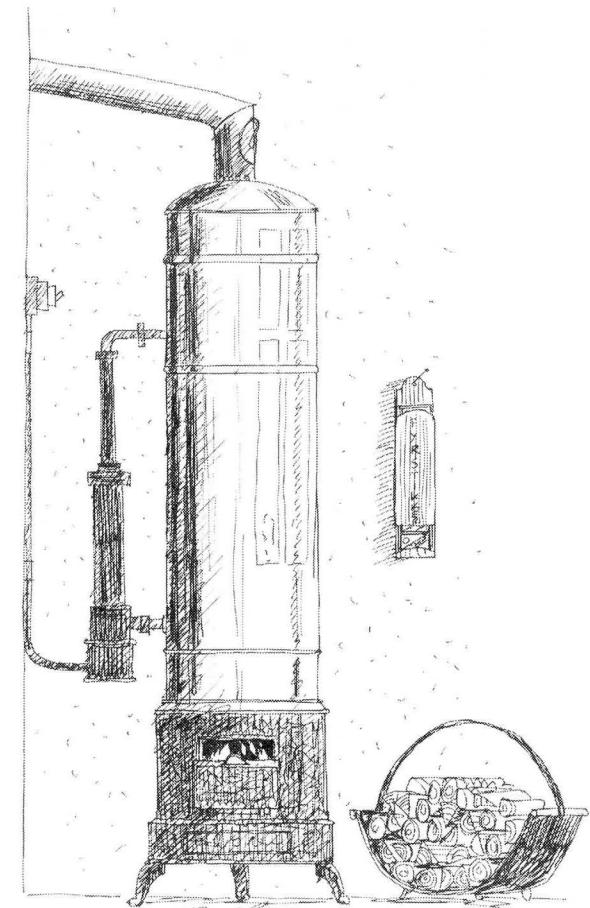
med sinkplater. Da det ble hugget opp, viste det seg at isolasjonsmaterialet var kull.

I vårt gamle hus har vi i dag 7 ildsteder beregnet til koks og ved. Koksbingen i kjelleren ble revet da jeg var liten, og en koksovn ble bygget om til parafinfyring. En annen koksovn har jeg hevet ut. Den er erstattet av en Jøkul etasjeovn. Er det kaldt en vinterdag, er det likevel nødvendig å fyre på tre ovner med ved. Det er litt av en jobb. Hvis veden er av dårlig kvalitet, skal det godt gjøres å få over 15 grader på kjøkkenet nede. Men da har vi pels...

Pikeværelset i huset vårt er i dag kjøkken. Der er min dørklokke montert. Den begynte etter hvert å klinge dårlig, så dårlig at hvis vi så på TV i stuen, hørte vi den ikke. Skift den ut, tenkte jeg. Da den gamle kom ned, fikk jeg det for meg at den var for fin til å kastes. Den var i bakelitt, med 2 "trädsneller" med messingtråd og med en blank bjelle under. Jeg ringte Oslo Bymuseum som var interessert i å overta den til sin kjøkkenutstilling. De mangler stadig en nummerkasse i mahogny og sort glass for tallene som viser hvor det ringer fra! En slik ble kastet hos da jeg var liten.

En siste tråd vil jeg knytte fra "da" til "nå". Zimmer nevnte i nummer 2/94 at han hadde observert rugde-trekk over Hemingbanen i 1960-årene, men at de nå er borte. Vi skremte opp en rugde i hagen vår på Gråkammen, nå i 1996. Rugdene hekker vel ikke lenger i vår bydel, men de besøker oss selv om de ikke lenger er jaktoffer.

Illustrasjoner: Elisabeth Brochmann

von Appelius beschrieben ist. Diese Art ist einiges
größer als diese hier, aber diese unterscheiden sich leicht
nach dem Material, das ich habe. Ich habe eine
Länge von 18 mm und einen Durchmesser von 1,6 mm.
Die Form ist etwas länglicher als die oben beschriebene aus
Appelius. Die äußere Form ist fast gleich, aber der
Körper ist länger und schlanker. Der Kopf ist
geringer entwickelt und der Hals ist länger und schlanker.
Die Färbung ist ebenfalls verschieden, aber nicht sehr
stark. Die Färbung ist hauptsächlich grünlich,
aber es gibt auch braune und gelbe Flecken auf dem Körper.
Die Färbung ist hauptsächlich grünlich,
aber es gibt auch braune und gelbe Flecken auf dem Körper.

Left for Guatemala about New Year's eve 1915.
Arrived Tuxpan & took boat to seal.

卷之三

Gjöv mittelstig:

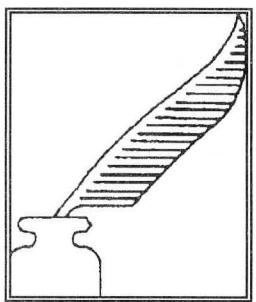
ab. V. im Gewässer und hier am U.
Von der Bucht aus fühlte ich mich sehr wohl
und auf dem Wasser fühlte ich mich ebenfalls
sehr wohl. Ich habe mir eine sehr
gute Zeit gemacht und habe auf dem Wasser
sehr viel Spaß gehabt. Ich habe mich sehr
wohl gefühlt und ich bin sehr zufrieden mit
meiner Reise. Ich habe mir eine sehr
gute Zeit gemacht und habe auf dem Wasser
sehr viel Spaß gehabt. Ich habe mich sehr
wohl gefühlt und ich bin sehr zufrieden mit
meiner Reise.

28

for apostles like Paul who named them
whalebone & whalebone after

107

SEKRETÆRENS HJØRNE

Siden den 1.mai har vi fått 18 nye medlemmer som vi ønsker velkommen til oss. Vi er derfor pr. 1. september blitt 741 medlemmer i laget vårt.

Årskontingenget for 1996 har vært innkrevd med giroer i blad nr 1 og purring på 230 medlemmer i blad nr 2. Det er gått tregt og pr 1.september er det fremdeles 173 medlemmer som ikke har gjort opp for seg for 1996. Vi har derfor brukt tid og krefter på å sende et separat 3. varsel til alle disse. Siden det av erfaring ser ut til å være de samme som er trege betalere, ber vi om at kontingenget for 1996 og 1997 på til sammen kr 200.- nå straks betales under ett. Da sparar vi alle tid og porto og vår kasserer får det litt lettere med purringer framover i tiden.

Fra Vinderen bydelsforvaltning har vi dessverre ikke fått svar enda på vår søknad i januar om støtte til vårt arbeide i 1996.

Fra Eckbos Legater fikk vi i juli en gave på kr. 5 000.- som vi takker hjertligst for.

Vi gleder oss over å se at kommunen nå har gjennomført stort sett de navnsandringer på fysisk delte veier i vår bydel som vi foreslo i 1993. I juni ble det satt opp nye skilter med følgende nye navn:

Vinderen Apotek i dag

På forrige sider: Apoteker Herman Ludvig Lindgaards kgl. bevilling til å drive
Vinderen Apotek

- Rasmus Winderens vei i vestre del av Blindernveien.
- Hegglibakken i nordre del av Heggeliveien.
- Borgenveien i Risalleen syd for Ringveien.
- Slemdalsveien i første del av Sognsvannsveien.
- Solskinnskroken i Solskinnsveien syd for nye Ringvei.

Vår venn Ole Rojahn som skrev i vårt blad nr 2/93 og 4/94 inviterer til Gerdarudin kulturfestival på Hvitebjørn gård i Oppegård kommune 7-8. september kl 12-18 begge dager. Formålet med festivalen er å øke den allmenne forståelse for kulturvern og rette søkelyset mot ulike aktiviteter som har foregått på Svartskog gjennom forskjellige tidsepoker. Gerdarudin er en forening til vern av Svartskog.

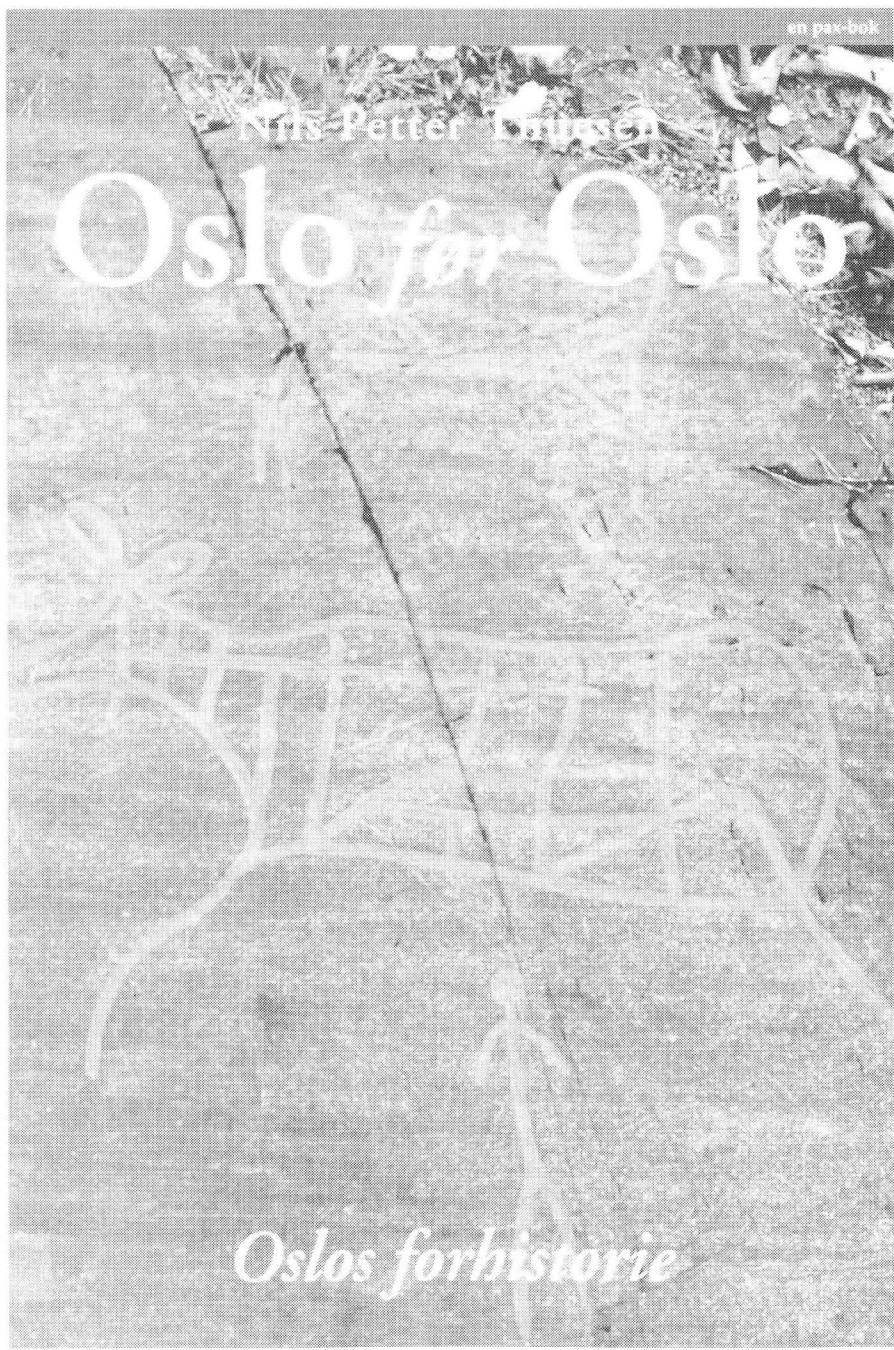
For de som ikke har lest våre tidligere 18 blader fra 1992-96, kan disse kjøpes ved henvendelse til sekretæren.

Vårt medlemsblad nr 20 (4/96) er under arbeide. Det utkommer i november med nærmere beskrivelse av vårt tjuende møte mandag 2. desember hvor vi planlegger et julemøte på Diakonhjemmet sammen med Uranienborg-Majorstuen historielag.

Kom med ideer til andre arrangementer du ønsker i historielagets regi framover i tiden.

Egne vervegiroer er utlagt på alle 5 postkontorer i vår bydel. Ikke medlemmer kan melde seg inn i historielaget ved å betale årskontingent på kr 100.- og/eller gi en gave på vår postgirokonto 0825-0409339 eller bankkonto 5085.05.24008.

Per Henrik Bache

STYRET I VINDEREN HISTORIELAG 1996-97

Leder:	Øyvind Gaukstad
Nestleder:	Anne-Wenche Ore
Sekretær/kasserer:	Per Henrik Bache
Redaktør:	Finn Holden
Styremedlem:	Evelyn Borchsenius
"	Siri Ytrehus
"	Anne-Lise Fossum
"	Johan Nitter-Hauge

Historielaget har til formål å vekke interesse og skape forståelse for vår bydels historie. Det er viktig å ta vare på gamle minner i vårt nærmiljø som en kulturarv vi ønsker å gi videre.

Laget arrangerer medlemsmøter og gir ut et medlemsblad som kommer ut fire ganger i året. Laget ønsker å arbeide aktivt for å verne og merke fornminner og alle slags kulturminner i vår bydel.

Vi vil gjerne nå flest mulig av bydelens beboere og ønsker at de støtter laget med medlemskap eller deltar i vår virksomhet. Er du interessert i vårt arbeid, kan du ta kontakt med Per Henrik Bache, tlf. 22 14 39 21.

Hva er dette? Hvor i bydelen?